

ФАКТОРИ ВПЛИВУ АМОРТИЗАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ НА ЇЇ САМОВИЗНАЧЕННЯ У ГЛОБАЛЬНОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

В.В. Дергачова, канд. екон. наук, доцент

*Донецький державний університет економіки і торгівлі
ім. М. Туган-Барановського*

У статті розглянуті причинно-наслідкові зв'язки амортизаційної політики, фінансових балансів і глобалізаційних процесів, виявлені фактори впливу амортизаційної політики, що компенсує інфляційні збитки фінансових балансів, на економічне зростання національної економіки в умовах глобалізації

Найважливіший показник самовизначення будь-якої країни у світі – її становище і роль у сформованій системі міжнародних відносин. Внутрішня і зовнішня стратегії економічного розвитку країни тісно пов'язані: стан національної економіки, соціально-політична стабільність, благополуччя і активність населення визначають безпеку, авторитет і впливовість країни у взаємовідносинах з іншими державами; і навпаки, міцність позицій на світовій арені сприяє успішному вирішенню внутрішніх економічних, політичних і духовно-моральних проблем.

Цей зв'язок внутрішнього і зовнішнього існував завжди. Але в умовах глобалізації ця тенденція взаємовпливу стає більш виразною і прискореною: вплив світової кон'юнктури на внутрішній розвиток держави багаторазово збільшується і, навпаки, стабільність, поступовість і динамічність розвитку країни сприяє швидшому і рівномірному розподілу позитивних і негативних наслідків глобалізації, а не концентрації їх на одному полюсі економічного чи соціального життя країни.

Глобалізація світового економічного простору формує нові параметри взаємозалежного функціонування світових товарних ринків, ринків інформації, знань, капіталу і праці. Глобалізація світогосподарських відносин означає, що практично будь-яка акція у світовому господарстві, сфері міжнародних економічних відносин (комерційна, науково-технічна, інтеграційна тощо) не може не враховувати внутрішні фактори розвитку країни і навіть визначається саме ними, що і обумовило **актуальність** обраної тематики.

Вплив світового господарства на динаміку національного економічного розвитку став предметом аналізу ще таких відомих представників класичної політичної економії, як А. Сміт і Д. Рікардо, що заклали основи теорії абсолютних і відносних переваг міжнародної торгівлі. Багато науковців звертаються до аналізу впливу ступеня відкритості економіки на глобалізаційні процеси [1-4]. Досить широко відомі в цій галузі роботи вітчизняних науковців Ю.В. Макогона [5], О.Г. Білоруса, Д.Г. Лук'яненка [6], А.С.Філіпенка [7], у яких відкритість економіки аналізується як невід'ємний елемент ринкової системи. Але ще недостатньо вивчені питання впливу амортизаційної політики, що компенсує інфляційні збитки фінансових балансів як дійсного сховища ресурсів і капіталу національних економік, на економічне зростання національної економіки в умовах глобалізації. Тому метою даної роботи є висвітлення історичних і причинно-наслідкових зв'язків амортизаційної політики, фінансових балансів і глобалізаційних процесів.

Характер глобалізаційних процесів досить суперечливий. З одного боку, глобалізація містить величезні можливості для міжнародного співробітництва, економічної інтеграції і розвитку інститутів цивільного суспільства. З іншого – зростання обсягів трансграничного капіталу й інформаційні технології створили нове поле співробітництва і конфліктів з мало передбачуваними соціально-економічними, фінансовими і політичними наслідками для населення й урядів. Під впливом глобалізаційних процесів світове співтовариство стрімко диференціюється за рівнем національного багатства. Нерівності національного розвитку викликають інфляцію і знецінення національного багатства, активів економіки, що відбивається у фінансових балансах економіки. Здебільшого це характерно для реального виробництва, де зайнята найбільша частина працездатного населення України.

Знецінення національного багатства може тривалий час відбуватися на тлі позитивної динаміки зростання валового продукту, стабільності національної валюти і відсутності дефіциту бюджету, про що свідчать показники міжнародних зіставлень [3,4].

У національній економіці знецінення національного багатства виражається в зниженні оборотних коштів, неплатежах, дефіциті власних інвестиційних ресурсів, моральному і технічному старінню основних фондів, втраті конкурентних позицій багатьох галузей народного господарства. Знецінення національного багатства викликає також спазм ліквідності економіки і зниження депозитів економіки в банківській системі. А зниження капіталізації банків позбавляє їх можливості надавати економіці дешевий кредит. Знецінення національного багатства не дозволяє вести розширене відтворення суспільних ресурсів, що використовуються для його виробництва - живої праці, основного капіталу, поновлюваних і непоновлюваних природних ресурсів. Це і є головною перешкодою для паритетної участі України в глобальних інтеграційних процесах.

У найбільш розвинутих країнах принципова увага до стану фінансових балансів товаровиробників стала приділятися з 1970-х рр. У США і в інших країнах Заходу стали застосовуватися заходи щодо захисту фінансових балансів від знецінення інфляцією. Серед таких заходів - пряме перерахування вартості активів і

пасивів за індексом-дефлятором, підвищений відсоток перерахування для учасників пріоритетних інвестиційних проєктів, можливість амортизувати капвкладення в розмірі, що перевищує офіційний рівень інфляції, й інші заходи [8].

Усе це в умовах інфляціонізму останніх тридцяти років дозволяло і дозволяє США й іншим розвинутим країнам розміщати інфляційну націнку в реальному секторі економіки і збільшувати грошові депозити економіки в банківському секторі, що є основою лідируючих позицій розвинутих країн у світовому кредитуванні [4].

Таким чином, стан фінансових балансів у розвинутих країнах є ключовим показником національного розвитку. Тобто фінансові баланси, а не валовий продукт є сховищем ресурсів і засобів для життєдіяльності нинішнього і майбутнього поколінь громадян будь-якої країни. Стан саме балансів - це предмет уваги з боку держави, предмет відповідальності бізнесу і предмет контролю з боку суспільства.

Часто в економічній і фінансовій літературі головні показники національного розвитку країни зв'язують з індикаторами Системи національних розрахунків (СНР). У нашій країні така система вже створена й успішно застосовується в статистичному обліку. В її основу покладена стандартизована система, схвалена Статистичною комісією ООН.

Поява першої стандартизованої СНР ООН у 1968 р. була не випадковою. Це були часи, коли інтереси трансграничного капіталу, орієнтовані на просування принципів вільної торгівлі, зіштовхувалися з реаліями захисту національних інтересів з боку провідних країн світу. У 1950-1960 рр. розширення ідеї ГАТТ щодо консолідації зусиль у сфері зниження тарифів стає усе більш скрутним. Поступове усунення кількісних обмежень імпорту призвело багато країн до критичного порушення їхніх торгових балансів. За цим знову пішло встановлення протекціоністських заходів [8].

Створення Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС) викликало в ГАТТ дискусію, тому що створення загального зовнішнього тарифу для країн-членів ЄЕС суперечило принципам вільної торгівлі в контексті інтересів третіх країн. Японія після примусової ревальвації ієни в 1964 р. звертається до твердого регулювання грошового обігу, торгівлі, платіжного балансу і до 1970 р. знову веде експансію на американських ринках. Тоді в 1971 р. Президент США Річард М. Ніксон приймає безпрецедентну програму підтримки долара і скасовує його розмін на золото. Для усього світу це означало, що США встали на шлях емісії і стимулювання свого експорту без яких-небудь гарантій забезпечення долара в міжнародних кредитах. З цього часу фінансовий світ планети вступив у безупинні валютні кризи [1,4].

У зв'язку зі змінами ринкового середовища й умов торгівлі в ті роки необхідним було створення міжнародних правил обліку і звітності. І природно, ці правила були орієнтовані на збереження орієнтирів для лібералізації міжнародної торгівлі через індикатори СНР. Про стан фінансових балансів - дійсного сховища ресурсів і капіталу національних економік - там не згадувалося.

У цих умовах Франція, Англія, США і ряд інших країн зберігають свої власні СНР, орієнтовані на індикатори саме фінансових балансів. У 1976 р. (це період загальносвітової інфляції й емісії після скасування золотого забезпечення долара і першого нафтового цінового шоку 1973 р.) затверджується Загальноєвропейська СНР, що зберігає індикатори фінансових балансів за французькою системою. Через шість років у Європі буде зроблена перша доповідь про необхідність гармонізації і вирівнювання саме балансів систем країн ЄЕС для просування до створення загальноєвропейської валюти як конкурента американському долару [8].

На жаль, Україна впродовж своїх реформ орієнтується на СНР ООН, які не враховують індикаторів здоров'я фінансових балансів. Третя версія цієї системи була схвалена Статистичною комісією ООН у 1993 р. одночасно зі створенням при ООН Всесвітньої торгової організації. Нагадаю, що США і тут застрахували свої національні інтереси: у 1992 р. вони створили зону НАФТА - систему вільної торгівлі на всьому Північноамериканському континенті і вже з цими правилами, а не кожний окремо вступили у ВТО.

В основу еволюції історичного вибору між показниками СНР і індикаторами фінансових балансів був покладений феномен глобалізації, який можна висловити словами «Чим більше ми працюємо, тим менше ми коштуємо» [10]. Цей феномен створює високі соціальні витрати не тільки для нинішнього, але й для майбутніх поколінь. Тому, скажімо, і у Франції Національне бюро балансів й інші професійні організації фінансистів і економістів на щорічних форумах розглядають стан свого національного багатства за даними територіальних і галузевих балансів. Звіти про стан фінансових балансів у складі СНС є додатком до закону про бюджет і є основою для розроблення національних планів розвитку країни [8].

На жаль, курс реформування української економіки, запрограмований на показники СНР, залишається сліпим до стану фінансових балансів суспільства. Маючи один з найвищих показників темпів зростання ВВП у світі, ми прийшли до того сумного результату, коли балансова вартість багатьох великих українських компаній стала менше їхнього річного прибутку.

Таким чином, з оглядом на зростання балансів систем Заходу можна говорити про таку погрозу глобалізації, як «Опозитна динаміка глобальних фінансових систем» [9]. Цей феномен об'єктивно ставить паритет і якість національних балансів у ряд найважливіших індикаторів сталого національного і міжнародного розвитку.

Тому принципового значення набуває паритет фінансових умов і фінансових результатів для вітчизняних учасників економічної діяльності. У протилежному разі вони заміщаються закордонними конкурентами з усіма наслідками для соціально-економічної, грошово-кредитної і політичної систем країни.

Паритет фінансових умов у відкритому режимі економіки повинен забезпечувати недискримінацію вітчизняних суб'єктів економічної діяльності за такими основними параметрами: щодо вартості національного кредиту; щодо можливостей амортизації капітальних витрат, пов'язаних з поточним виробництвом і його модернізацією; щодо податкового навантаження; щодо інфляційних наслідків для фінансових балансів товаровиробників і кредитних організацій. Паритет фінансових результатів відображається не в показниках об'ємного зростання (індикатори СНР), а в стані фінансових балансів реального сектору економіки, кредитних організацій і бюджетної сфери.

В українській економічній політиці зберігається пріоритет лише бюджетних потреб держави. Стан фінансових балансів не входить у дані офіційної статистики й у критерії офіційної ідеології українських реформ.

Однією з причин цієї ситуації є той факт, що в ході реформ наше суспільство не зуміло перебороти застарілий конфлікт держави і суб'єктів господарської діяльності, що виник ще з часів адміністративно-командної радянської системи. Суть цього конфлікту полягає в тому, що пріоритет бюджетних інтересів держави формує ту ідеологію економічної політики, що вважає нормальним здійснювати прихований перерозподіл відтворювальних ресурсів з балансів підприємств у збільшення прибутку для оподаткування. Таке регулювання рівня прибутку досягається за рахунок конструкції податкової системи, що стримує політику амортизації основних фондів до їх повної відбудовної вартості. З одного боку, це забезпечує стабільність доходів для потреб бюджету, а з іншого – обертається диспаратом відтворювальних можливостей і конкурентоспроможності українських підприємств в умовах глобалізації і відкритості світової економіки.

Ця ситуація в сфері відтворення суспільних ресурсів продовжує існувати багато в чому завдяки економічним і фінансовим стереотипам, що підтверджують боргову відповідальність держави лише у вигляді обслуговування і погашення зовнішнього і внутрішнього боргу, виражених у конкретних фінансових зобов'язаннях. А головний ресурс суспільства – праця людини – залишається поза основними економічними і політичними реформами. Необхідно згадати, що ефективне відтворення живої праці, так само, як і благополуччя бюджету, неможливо без відновлення (амортизації) основних фондів, з якими пов'язана трудова діяльність.

Внаслідок криз 1970-х рр. виявилася нова сутність у системі ринкової економіки капіталізму – гігантські обсяги трансграничного капіталу, не зв'язаного з національною територією, і здатного викликати валютні, фондові і цінові деформації світового ринку, що знов народжують інфляційні очікування. З того часу будь-яка ринкова система стала зобов'язана здійснювати заходи асиміляції інфляції (стерилізації надлишкової грошової маси).

Можна відзначити деякі види суб'єктів ринку, що у сучасних умовах поглинають інфляцію і збільшують свої баланси [9]. Серед них:

- спекулятивні фірми, що асимілюють значну частину інфляції і балансів ресурсів товаровиробників через трансферні ціни;
- бюджет, що має можливість асимілювати інфляцію (стерилізувати грошову масу) через державний борг;
- і нарешті - найбільш незвичне для нашої країни - це асиміляція інфляції в структурі основного капіталу через амортизаційну політику.

Причому серед названих суб'єктів асиміляції інфляції лише амортизація прямо зв'язана з національною територією і робочими місцями для населення. До того ж позитивне значення активної амортизаційної політики полягає в тому, що вона викликає мультиплікативний ефект для всієї національної балансової системи. Ефект амортизації можна відобразити в наступній схемі (рис.1).

Саме таку політику амортизації можна простежити на основі досвіду США й інших провідних країн сучасної глобальної економіки [9], які без перебільшення можна назвати лідерами в конструюванні сучасної соціальної політики. В їх досвіді амортизаційної політики хотілося б виділити ряд найважливіших блоків

Перше – це компенсація інфляційних витрат. США активно застосовують заходи перерахування вартості активів балансів товаровиробників, особливо основного капіталу, за офіційним індексом-дефлятором. У цьому виражаються повага держави до приватної власності і право власника компенсувати без податкових наслідків збиток, завданий інфляцією. Подібні заходи ми можемо простежити на досвіді Франції і ряду інших країн.

Рисунок 1 – Ефект амортизаційної політики в асиміляції інфляції

Друге – це преференції для галузей і територій, що мають дефіцит капіталу для свого розвитку. Наприклад, коли уряду США необхідно створити генеруючі потужності енергетики у визначеному районі країни, воно на підставі закону надає права приватним інвесторам, що беруть участь у такому проекті, вести індексацію своїх активів 4-5-кратними темпами порівнянно з офіційним індексом-дефлятором. Це дозволяє уряду здійснювати активну структурну промислову політику і регулювати розвиток територій за рахунок стимулювання інтересів приватного капіталу.

Третє – це прискорена амортизація для підвищення попиту на ті види товарів і послуг, створення яких розглядається як національні пріоритети. Так, вирішення задачі створення нових поколінь комп'ютерних технологій (у тому числі і для новітніх систем оборони) США ефективно здійснюють у наш час за рахунок прискореного списання витрат (амортизації) на американські комп'ютерні системи при збереженні звичайних правил амортизації для закордонних аналогів. У підсумку стає більш вигідним купувати американські системи.

Четверте – це амортизація акціонерного капіталу для інновацій. Така форма амортизації дозволяє створити гарантії для інвестування приватних заощаджень у ризиковані проривні технології майбутнього. А їх залучення в інвестиції для національних інновацій є одночасно інструментом стерилізації надлишкової грошової маси. Як правило, акції венчурних компаній підлягають амортизації (погашенню) протягом року. Після цього вони обмінюються на т.зв. «акції участі», що гарантують дивіденди їх власникам у випадку успіху конкретного інноваційного проекту в майбутньому.

Треба відзначити, що ці й інші заходи стимулювання амортизації не мають постійного характеру. Вони застосовуються як тимчасові заходи на певний строк, але зберігаються на той час, який необхідний для досягнення поставленої мети, і контролюються за принципом «витрати – результат».

На жаль, в Україні амортизація не має власної правової концепції і регулюється законодавством лише для цілей оподаткування прибутку. В результаті наше суспільство і держава постійно зіштовхуються з проявами «Опозитного феномена в динаміці глобальних фінансових систем». Цей феномен формує високі соціальні витрати реформ, народжує дефіцити демократії і перешкоджає сталому світовому розвитку.

ВИСНОВКИ

Необхідно звернути увагу на надзвичайну важливість подолання зростаючих балансових диспропорцій фінансової системи України з провідними економічними державами і необхідність у зв'язку з цим відновлення паритетного стану національних фінансових балансів з урахуванням реальних тенденцій глобалізації світового розвитку.

Необхідно створити правові можливості для використання преференцій (премій) і прискорених методів амортизації основного капіталу з метою стимулювання залучення інвестицій у галузі і території з дефіцитом капіталу.

Необхідно переорієнтувати тарифне регулювання в сфері природних монополій від показників прибутку на показники вартості та якості фінансових балансів.

Необхідно створити механізм консультацій із зацікавленими інтеграційними органами з метою поетапного вирівнювання національних фінансових балансів і відповідної гармонізації правових систем держав-учасників інтеграційних процесів.

SUMMARY

In the article the causal relations and effect of an amortization policy, financial balances and processes of globalization are considered, factors of influence of the amortization policy compensating inflationary losses of financial balances on economic growth of national economy in conditions of globalization are revealed.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Хелд Д., Гольдблатт Д., Макгрю Э., Перратон Д. Глобальные трансформации: Политика, экономика, культура/ Пер. с англ. – М.: Практис, 2004. – 576 с.
2. Стиглиц Дж. Глобализация: тревожные тенденции. – М.: Издательство «Мысль», 2003. – 300 с.
3. Колодко Г.В. Глобализация и перспективы развития постсоциалистических стран/ Пер. с польского. – Мн.: ЕГУ, 2002. – 200с.
4. Мовсесян А.Г., Огнивцев С.Б. Мировая экономика. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 656с.
5. Макогон Ю.В., Пашко Є.О. Міжнародне інвестування та зовнішньоекономічна діяльність на регіональному рівні: Україна – Європейський Союз // Вісник Донецького університету. – 2004. – № 2. – С.27-37.
6. Глобалізація і безпека розвитку: Монографія / О.Г.Білорус, Д.Г.Лук'яненко та ін. – К.: КНЕУ, 2001. – 733 с.
7. Філіпенко А.С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку. – К.: Знання України, 2002 – 190 с.
8. Савельев Н.Н. Река времени: История глобализации мирового развития. – Краснодар: Пересвет, 2002. – 264 с.
9. Савельев Н. Об оппозиционной динамике глобальных финансовых систем // Бизнес и время. – 2004. – № 2. – С.21-23.

Надійшла до редакції 16 листопада 2005р.